

РОЗВИТОК МЕХАНІКИ У ЛЬВІВСЬКІЙ ПОЛІТЕХНІЦІ

**(до 165-річчя Національного університету “Львівська політехніка”
та 135-річчя підготовки у ньому інженерів-механіків)**

Національний університет “Львівська політехніка” – один з найдавніших академічних вищих технічних навчальних закладів у Європі і перший в Україні – у 2009 р. відзначає 165-річчя від дня заснування.

Перша політехнічна школа у Європі утворена в Парижі у 1794 р. Перша Технічна академія заснована у 1815 р. у Відні. Другою була Технічна академія у Львові – перша на українській землі. Урочисте відкриття відбулося 4 листопада 1844 р.

У перші роки своєї діяльності Технічна академія мала три підрозділи: реальну школу, технічний відділ з дворічним навчанням і торговельний однорічний відділ. На технічному відділі однією з перших було створено кафедру механіки, яка зумовила майбутній розвиток інженерної механіки не тільки у Львівській політехніці, а й у регіоні загалом.

Ще з 1870 р. в академії функціонували три кафедри: нарисної геометрії; механіки й теорії машин; будівництва шляхів, мостів і залізниць. Згодом створили кафедру машинобудування.

У листопаді 1871 р. академія отримала статус вищого навчального закладу, очолюваного ректором. Колегія професорів у 1872–1873 рр. обрала першим ректором Технічної академії доктора Ф.Стжелецького (1823–1883). Тоді було створено три факультети: інженерії, архітектури, технічної хімії.

У 1874 р., тобто 135 років тому, започатковано машинобудівний відділ (факультет) за назвою “Школа будови машин”. У 1880 р. назву школи замінили на відділ будови машин, а в 1920 р. відділ почали називати механічним.

У 1877 р. Технічну академію перейменували у Політехнічну школу. Того самого року ректором Політехнічної школи обрали Ю. Захарієвича, який багато зробив для її розвитку. 15 листопада 1877 року відбулось урочисте відкриття навчального року в новому будинку, який став головним корпусом. Автором проекту був Ю.Захарієвич. Будівля була розрахована на 300 студентів. Її фасад відзначається пропорційним групуванням архітектурних мас, гармонійним поєднанням простих геометричних об’ємів. Корпус увінчаний трифігурною композицією з алегоричних жіночих фігур, які символізують Інженерію, Архітектуру і Механіку – три факультети, що були розміщені тоді в будівлі. На аттику великими латинськими буквами написано: LITTERIS ET ARTIBUS, що означає “Науками і мистецтвом”.

У цьому ж 1877 р. відбувся перший випуск інженерів-механіків.

У 1893–1894 рр. при Політехнічній школі засновано Музей механіки і теорії машин, серед експонатів якого нараховувалось 337 моделей машин і їх частин.

10 липня 1894 р. Політехнічна школа відзначила 50-річний ювілей свого існування. Кількість студентів упродовж 50 років істотно не збільшувалась і становила щорічно 100–150 осіб, а в 1870–1890 рр. – 200–250 осіб.

У зв’язку з промисловим розвитком Галичини кількість студентів різко зростає на початку ХХ ст., з 712 осіб у 1900–1901 рр. до 1865 осіб у 1913–1914 рр., з них 586 осіб навчалися на відділі будови машин.

У 1901 р. Політехнічній школі надано право присуджувати науковий ступінь доктора технічних наук на основі наукової праці і попередньо складеного іспиту. До 1918 р. докторські ступені отримали 64 інженери.

У 1904 р. внаслідок реорганізації кафедри механіки і теорії механізмів і машин було створено кафедру теоретичної механіки і кафедру технічної механіки (тепер кафедру опору матеріалів).

У 1921 р. Політехнічну школу перейменували у Львівську політехніку.

На початку 30-х років у Львівській політехніці налічувалось 6 факультетів: архітектурний, сухопутної та водної інженерії, хімічний, рільничо-лісовий, механічний та загальний.

Механіка завжди мала у Політехніці провідне значення. З 1920 р. механічний факультет став найбільшим у Львівській політехніці.

Так, у 1880–1881 рр. на відділі будови машин навчалось чверть усіх студентів, у 1913–1914 рр. – 30 %, а в 1938–1939 рр. – 37 % контингенту студентів. На механічному факультеті було три відділи: машинобудівний, електротехнічний, нафтовий. Працювало 19 кафедр.

1939 р. Львівську політехніку перейменували на Львівський політехнічний інститут з шістьма факультетами: енергомашинобудівним, електротехнічним, хіміко-технологічним, архітектурно-будівельним, шляхово-водним та сільськогосподарським. У 1940 р. створено лісовий факультет. Організовано 79 кафедр, на яких працювало 395 викладачів. Інститут взято на державний бюджет.

Реорганізації, які відбувались у структурі інституту під впливом вимог часу і відповідних змін у суспільно-політехнічному житті краю, призвели до того, що у 1939–1941 рр. з механічного факультету, який був перейменований на енергомашинобудівний виділився електротехнічний факультет. У 1944 р. знову було створено два факультети: енергомашинобудівний і механічний, які у 1947 р. знову об'єднані в один механічний факультет.

У складі факультету в повоєнні роки налічувалось 10 кафедр.

Постійне збільшення механічних спеціальностей спричинили створення у 1962 р. на базі механічного факультету двох факультетів: механіко-машинобудівного (ММФ) і механіко-технологічного (МТФ). Деканом новоствореного ММФ став відомий професор М.С. Комаров. Потім у 1972 р. факультет очолив канд. техн. наук, проф. Р.С. Курендаш, а з 1987 р. – канд. техн. наук, доц. В.М. Палаш.

МТФ очолювали: д-р техн. наук проф. М.Т. Шульга, з 1973 р. – канд. техн. наук проф. К.І. Беспалов, а з 1987 р. – канд. техн. наук доц. (з 1996 р. – д-р техн. наук, проф. З.А. Стоцько).

У 1964 р. на кафедрі теорії механізмів і машин та підйомно-транспортних машин (ММФ), завідувачем якої був доктор технічних наук, проф. М.С. Комаров, було відкрито спеціальність “Динаміка і міцність машин”. З 1969 р. по 1976 р. було підготовлено 185 інженерів-механіків-дослідників згаданого профілю.

Якщо у 1945 р. на механічному факультеті навчалось 100 студентів, то у 80-х роках їхня кількість досягла понад 1500 осіб на ММФ і 1000 осіб на МТФ.

Відкриття нової спеціальності “Динаміка і міцність машин” виявилось необхідним і актуальним, розширення наукових досліджень призвело до відкриття спеціалізованої Вченої ради із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата технічних наук за спеціальністю “Динаміка і міцність машин, приладів та апаратури”. Головою ради призначено доктора технічних наук, проф. М.С. Комарова.

У 1992 р. до складу ММФ знову приєднали кафедру опору матеріалів.

У 1993 р. Львівський політехнічний інститут Постановою Кабінету Міністрів України отримав найвищий четвертий рівень акредитації, статус університету і назву – Державний університет “Львівська політехніка”.

Для підвищення рівня фахівців вищої кваліфікації у 1994 р. у Львівській політехніці було створено спеціалізовану Вчену раду із захисту докторських і кандидатських дисертацій з двох спеціальностей: “Машинознавство” і “Динаміка та міцність машин”. У 1997 р. у раді відкрито спеціальність “Технологія машинобудування”, а в 1999 р. – “Автомобілі та трактори”.

За роки діяльності ради захищено 14 докторських і 49 кандидатських дисертацій.

У 1996 р. механіко-машинобудівний факультет перейменували на факультет машинобудування і автомобільного транспорту (ФМАТ), а в 1998 р. кафедру автомобілів розділили на дві: кафедру експлуатації і ремонту автомобільної техніки (ЕРАТ) і кафедру автомобілебудування (АБ).

В И П У С К
інженерів (спеціалістів, магістрів) механічних спеціальностей

№ з/п	Кафедра	Спеціальність	Роки підготовки	Кількість випускників				
				інженери-спеціалісти			магістри	всього
				стаціонар	вечірники	заочники		
1	ТМ	Інструментальне виробництво	1948	9	-	-	-	9
2	ТММ, ПТМ	Динаміка і міцність машин	1969–1976	180	-	-	-	180
3	Автомобілі	Двигуни внутр. згорання	1945–1959	253	-	-	-	253
4	ЗВДВ	Зварювальне виробництво	1949–1960	1570	108	-	1	1679
			1961–1999	87	-	-	17	104
			2000–2008	95	-	55	29	179
			2000–2008	95	-	55	29	179
5	ТМБ	Технологія машинобудування	1945–2008	4919	3432	4323	29	12703
6	АТ (ЕРАТ)	Автомобілі та автомобільне господарство	1945–2008	3915	1119	2028	112	7174
7	ЕМБ	Електронне машинобудування	1963–2008	2003	300	45	38	2386
			ПХВ	1995–2008	90	-	-	35
8	АТ (АБ)	Автомоб. та тракторобуд. (з 1999-КГТ)	1964–2008	1408	121	51	25	1605
9	ФММ*	Фізика металів Матеріалозн. в м/буд.	1967–2005	489	-	-	42	531
10	ПТМ**	Прилади точної механіки	1967–2001	1392	576	123	7	2098
11	АКМ	Автоматиз. та ком. механ. а) Робототех. комп. б) Машин. та техн. пакування в) Обладнання легкої промислов.	1966–1996	1157	-	-	-	1157
			1993–2008	208	-	-	23	231
			1998–2008	108	-	-	41	149
			1997–2008	107	-	-	25	132
12	ТТ***	Організація і регулювання дорожнього руху	2002–2008	363	-	10	-	373
Всього:				18353	5656	6635	424	31068

*З 2006 року кафедру приєднано до Інституту прикладної математики та фундаментальних наук.

**З 2002 року кафедра перебуває у складі Інституту комп'ютерних технологій, автоматики та метрології.

***Кафедру створено у складі ПМТ у 2002 році.

11 вересня 2000 р. Указом Президента України, враховуючи загальнодержавне і міжнародне визнання результатів діяльності та вагомий внесок у розвиток національної вищої освіти і науки, університету надано статус національного і присвоєно назву Національний університет "Львівська політехніка". В університеті запроваджено багатоступеневу систему підготовки кадрів.

Внаслідок структурної реорганізації у 2001 р. у Львівській політехніці створено 12 навчально-наукових інститутів, зокрема на базі двох механічних факультетів створено Інститут інженерної механіки та транспорту (ІМТ), до складу якого увійшло 8 випускових і три загально-інженерні кафедри: теоретичної механіки, опору матеріалів та деталей машин. У 2008 р. кафедру опору матеріалів приєднали до інституту будівництва та інженерії довкілля.

Викладацький склад ІМТ налічує понад 100 осіб, з них 19 – доктори наук, професори, 66 – кандидати наук, доценти. Лабораторна база налічує понад 30 спеціалізованих лабораторій.

В інституті проводиться підготовка бакалаврів за напрямками: “Зварювання”, “Інженерна механіка”, “Прикладна механіка”, “Машинобудування”, “Автомобільний транспорт”, “Транспортні технології”. До 2005 р. проводилась підготовка бакалаврів і за напрямом “Інженерне матеріалознавство”.

В ІМТ навчається майже 1800 студентів. Щороку до 300 випускників семи кафедр отримують дипломи спеціаліста і магістра з 13 спеціальностей. Загалом за повоєнний період, починаючи з 1945 р., у Львівській політехніці підготовлено 31068 фахівців механічних спеціальностей, зокрема 18777 – стаціонарної форми, 5656 – вечірньої і 6535 – заочної форми навчання. Починаючи з 1998 р., підготовлено 424 магістрів з 11 спеціальностей.

В ІМТ видаються два тематичних вісники Національного університету “Львівська політехніка”: “Динаміка, міцність та проектування машин і приладів”, “Оптимізація виробничих процесів і механічний контроль у машинобудуванні та приладобудуванні”, а також міжвідомчий науково-технічний збірник “Автоматизація виробничих процесів у машинобудуванні та приладобудуванні”.

В ІМТ було започатковано випуск Всеукраїнського щомісячного науково-технічного журналу “Машинознавство”, головним редактором якого є д-р техн. наук, проф. Б.І. Кіндрацький.

Починаючи з 1993 р., з інтервалом у два роки у Львівській політехніці проводиться міжнародний симпозіум українських інженерів-механіків. 20–22 травня 2009 р. відбувся вже 9-й симпозіум, на якому було виголошено 10 доповідей на пленарному засіданні. У засіданнях 11 секцій було заслухано 203 доповіді науковців з усіх регіонів України, а також Росії, Молдови, Сербії, Польщі.

Як Львівська політехніка, загалом, так і Інститут інженерної механіки та транспорту, зокрема, мають славні наукові традиції. У довоєнний період тут працювали відомі вчені-механіки: С. Банах, М. Губер, В.Бужинський і ін. У новітній історії розвиток інженерної механіки пов’язаний з іменами професорів Г. Савіна, М. Леонова, А. Рабиновича, М. Медвідя, М. Комарова, М. Шульги, С. Калініна, П. Сеніка, К. Русинка, Д. Мочернюка та ін. Особливого значення набули науково-дослідні лабораторії, сформувались потужні наукові школи, значно розширився і зміцнів зв’язок з промисловістю. Можливості і рівень підготовки фахівців-механіків, наукові традиції і результати, міжнародне визнання школи львівських механіків пройшли випробування часом і створюють добру основу для подальших здобутків у царині однієї з найдавніших наук – механіці.